

Hoeveel Grauwe Ganzen broeden er in Nederland?

Leo M.J. van den Bergh

Inleiding

De Grauwe Gans (*Anser anser*) is vanouds een bekende broedvogel in Nederland. Van een echte landelijke broedpopulatie was echter aan het einde van de vorige eeuw geen sprake meer. De geringe aantallen bewoonden toen alleen nog enkele restanten van de eens zo uitgestrekte veenmoerasgebieden in Friesland (vooral bij Eernewoude en Nijelamer). Daar verdwenen zij omstreeks 1919, maar in latere jaren nestelden er nog enkele paartjes aan het Bergumermeer en De Leijen, wellicht tot omstreeks 1935 (Smit 1976, 1979). In de jaren 1948-1950 broedde de soort in de rietmoerassen van de nog-niet-gecultiveerde delen van de Noordoostpolder en in 1951 en 1952 in het nabijgelegen Zwarte Meer. Daarna volgde een periode waarin het broeden van Grauwe Ganzen in Nederland niet werd vastgesteld, maar in 1963 werd in de polder Oostelijk Flevoland een paartje met jongen waargenomen. Hoe verging het de soort verder?

Herintroducties en spontane vestigingen

In 1962/1963 werd een aantal gekortwiekte Grauwe Ganzen binnen een afrastering geplaatst in het reservaat De Rottige Meenthe in Zuidoost-Friesland (Smit 1976). Deze vogels waren merendeels afkomstig van in Denemarken verzamelde eieren. Enkele jonge vogels waren door Nederlandse ganzenvangers bemachtigd en één jonge gans was komen aanvliegen. De vogels kwamen niet binnen de afrastering tot broeden en daarom kregen zij in 1964 de vrijheid. Dat leidde al snel tot het beoogde resultaat, want in 1965 broedde er voor het eerst een paartje in dit gebied. Ondanks verliezen door de jacht in de winter 1965-1966, waardoor zeven ganzen verloren gingen, kreeg de Grauwe Gans daar toch voet aan de grond. Vanaf 1966 kwamen er ieder jaar verscheidene paren tot broeden. Aanvankelijk was er maar een geringe populatiegroei, maar na 1971-1972, toen er tien paartjes waren, kregen de ganzen de wind goed in de zeilen. In 1977 werden er al 41 broedparen geteld. Terwijl dit eerste herintroductieproject succes begon te oogsten, werden ook in andere gebieden in ons land gekortwiekte ganzen uitgezet. Dit gebeurde in 1969 in De Oude Venen bij Eernewoude (Fr.), waar in

1973 voor het eerst een paartje broedde en waar in de beide daar opvolgende jaren twee legfels werden gevonden (Smit 1976). Ook buiten Friesland probeerde men deze ganzesoort op kunstmatige wijze weer te laten inburgeren als broedvogel. Al in 1955 waren ganzen, die behoorden tot de niet-inheemse oostelijke ondersoort *Anser anser rubrirostris*, uitgezet in het Zwin, vlak over de Nederlands-Belgische grens. Van daaruit koloniseerden deze ganzen in later jaren Zeeuwsch-Vlaanderen. Dertien vogels van de oostelijke ondersoort werden in 1973 ook uitgezet op de Scheelhoek bij Stellendam op Goeree. Hieruit ontwikkelde zich een populatie die aanving met één broedpaar in 1976 en groeide tot twee paren in 1977, zes paren in 1978 en acht paren in 1979. In 1979 waren er ook drie paren bij het Hellegatsplein en in 1980 nestelde er voor het eerst een paartje op de Hoogezandse Gorzen bij Numansdorp. In 1960 nestelde er overigens al een vermoedelijk echt wild paartje op de Scheelhoek, maar het legsel ging toen door hoog water verloren (Rooth 1961). Omstreeks 1970 werden ook Grauwe Ganzen uitgezet in de Biesbosch en op Texel. In de loop van de jaren zeventig konden spontane vestigingen



Terwijl het vrouwtje (rechts) eet, waakt de gent. Ooipolder, maart 1985.

Foto: J. van Osch, RIN.

worden vastgesteld in De Weerribben in Noord-west-Overijssel, in Veenpolder en de Deelen bij Oldeboorn en in de Dollard. Vanaf 1970 kreeg de Grauwe Gans ook vaste voet in het Oostvaardersplassengebied, dat zich tot een zeer geschikte broedbiotoop ontwikkelde. Vanaf dat moment leed het geen twijfel meer: wij hadden een sterk uitbreidende populatie Grauwe Ganzen als broedvogel binnen onze grenzen.

De ontwikkeling sinds de jaren zeventig

In de 'Atlas van de Nederlandse Broedvogels' werd door Smit (1979) voor geheel Nederland een totaal van ten minste 100 en mogelijk zelfs 150 broedparen opgegeven, gebaseerd op inventarisaties in de jaren 1973-1977. Kennelijk verliep de groei van de populatie aanvankelijk nog niet zo heel snel, want in het volgende landelijke overzicht (Sovon 1987) wordt een cijfer van 200-330 paren voor ons land genoemd. Die opgave had betrekking op tellingen die in de jaren 1980-1985 waren uitgevoerd.

Sindsdien is de ontwikkeling stormachtig geweest, maar over de omvang van onze broedpopulatie heerste grote onduidelijkheid. Omdat er behoefte bestond aan een goed inzicht in de huidige verspreiding en de aantallen Grauwe Ganzen die momenteel in Nederland broeden, werd in de herfst van 1990 getracht om, in samenwerking met Sovon en met behulp van een groot aantal contactpersonen in verschillende delen van ons land, het voorkomen in 1989 en 1990 te reconstrueren. Hoewel uit enkele provincies en teldistricten maar weinig of helemaal geen informatie binnenkwam, geeft het thans verkregen

beeld waarschijnlijk toch een redelijk betrouwbaar indruk van de huidige verspreiding van de Grauwe Gans als broedvogel in Nederland. Wellicht zijn de aantalsopgaven soms aan de lage kant, want het valt niet altijd mee om Grauwe Ganzen in het broedseizoen goed te tellen. Vooral in gebieden waar sprake is van kolonievorming, vereist het veel tijd en volharding om het juiste aantal broedparen vast te stellen. De tellingen worden niet alleen bemoeilijkt door de onoverzichtelijkheid van de broedterreinen, maar ook door de aanwezigheid van flinke aantallen nog niet geslachtsrijpe vogels. Deze vogels vormen vaak al wel paartjes. In de betere broedgebieden zijn de aantalsopgaven daardoor nog al eens onnauwkeurig.

Huidige situatie

Ons land kent thans vier belangrijke broedgebieden, die gezamenlijk meer dan de helft van alle Nederlandse broedparen herbergen.

(1) De belangrijkste concentratie broedende Grauwe Ganzen vinden wij in de Oostvaardersplassen en Lepelaarplassen in Zuidelijk Flevoland. In 1989 werden hier 395 broedparen geteld, in 1990 320 paren. Vanwege de ontoegankelijkheid en onoverzichtelijkheid van het terrein zijn deze tellingen vanuit een vliegtuig uitgevoerd (M. Zijlstra).

(2) Het tweede belangrijke broedgebied ligt langs de Waal en de Rijn ten oosten van Nijmegen (de zogenaamde Gelderse Poort) en omvat de Ooijpolder, de Millingerwaard, de uiterwaarden bij Bommel, Gendt en Pannerden, en het Oude-Rijnstrangengebied. In 1989-1990 werden

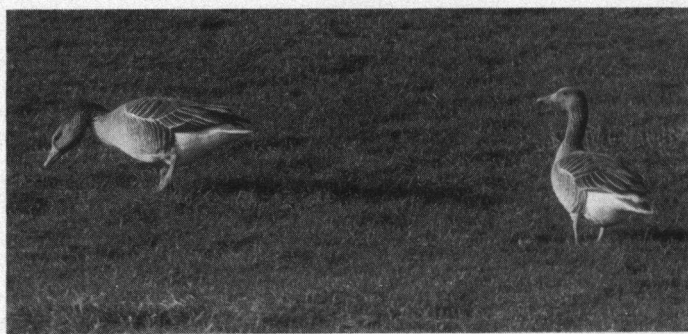


Het nest ligt meestal te midden van moerasvegetatie, vooral in rietlanden. Rottige Meenthe, 17 mei 1965.

Dit nest is op grote afstand gefotografeerd en niet dichterbij benaderd!

Foto: J. van Osch, RIN.

Vaak grazen de Grauwe Ganzen op graslanden in de buurt van het nest. Ooijpolder, maart 1985.
Foto. J. van Osch, RIN.



In het vroege voorjaar zonderen de paartjes zich af en nemen geschikte broedgebieden in bezit. Ooijpolder, maart 1985.
Foto: J. van Osch, RIN.



In de zomer zijn de Grauwe Ganzen in familiegroepjes in het broedgebied aanwezig. Ooijpolder, augustus 1985.
Foto: J. van Osch, RIN.



Jonge Grauwe Ganzen zijn in de zomer door hun vae verkleed van de volwassen vogels te onderscheiden. Ooijpolder, augustus 1985.
Foto: J. van Osch, RIN.



Jonge Grauwe Gans van tien dagen oud, 19 mei 1961.

Foto: J. van Osch, RIN.

hier totaal respectievelijk 275 en 265 broedparen vastgesteld (Bekhuis et al 1990).

(3) In het midden en zuidoosten van Friesland komen in enkele gebieden, zoals Veenpolder, De Deelen en de Rottige Meenthe, belangrijke broedkolonies voor, maar overigens is er uit deze provincie weinig bekend over verspreiding en aantallen. In de twee Friese gebieden waren in 1990 ten minste 140 paren aanwezig (A. Smit).

(4) De Grauwe Gans broedt thans op zeker tien plaatsen in het Hollandsch Diep-Haringvliet-gebied. De grootste concentratie vinden wij op de Scheelhoek bij Stellendam. Voor het gehele gebied mag voor 1990 een populatieomvang van 50-100 paren worden aangenomen (G.L. Ouwe-neel, Sovon).

Naast deze vier hoofdgebieden zijn er nog diverse plaatsen waar populaties van enkele tientallen paren voorkomen, zoals op Texel, in Zeeuwsch-Vlaanderen, langs de Waal tussen Nijmegen en Gorinchem en langs de Maas in Midden-Limburg. Ook verspreid in de veenplas-sengebieden van Noordwest-Overijssel, Utrecht, Noord- en Zuid-Holland komen kleinere aantallen broedende Grauwe Ganzen voor. Daarnaast

bewoont de soort een toenemend aantal andere gebieden, zoals het duingebied in en rond het Zwanenwater, het Waterland, de Biesbosch, het IJsseldal en vennen bij Budel-Dorplein en in het Meijweggebied.

De enquête leverde voor 1990 een landelijk aantal van 1.050-1.100 paren op. Maar deze schatting is zeker aan de lage kant, doordat uit bepaalde delen van ons land slechts fragmentarische informatie beschikbaar kwam. Aangenomen mag worden dat onze broedpopulatie in 1990 tussen de 1.100 en 1.200 paren telde.

Toekomst

Ongetwijfeld zal de Grauwe Gans zich in de komende jaren nog uitbreiden. Naast een stijging van het aantal paren op de reeds bezette broedplaatsen zullen zeker ook nieuwe gebieden gekoloniseerd worden. Op veel plaatsen zullen zich in het voorjaar tevens groepen niet-broedende ganzen concentreren. Gegevens over aantallen broedende en niet-broedende Grauwe Ganzen blijven ook in de toekomst zeer welkom. Men kan deze informatie zenden aan Sovon, postbus 81, 6573 ZH Beek-Ubbergen.

■ Leo M.J. van den Bergh, Rijksinstituut voor Natuurbeheer, postbus 9201, 6800 HB Arnhem.

LITTERATUUR:

Bekhuis, J., M. Holland, N. Kwant & R. Vogel. (1990): Karakteristieke broedvogels in de Gelderse Poort. Eigen uitgave, Leuth.

Rooth, J. (1961): De ornithologische betekenis van de natuurreserve Plaat van Scheelhoek, Kwade Hoek en Hompelvoet. In: RIVON/Stichting Natuurmonument de Beer: Vegetatie en fauna van Goeree, 's-Gravenhage.

Smit, J.J. (1976): Grauwe Gans. In: D.T.E. van der Ploeg et al. Vogels in Friesland, 1. De Tille, Leeuwarden.

Smit, J.J. (1979): Grauwe Gans. In: R.M. Teixeira (red.), Atlas van de Nederlandse Broedvogels. Vereniging tot Behoud van Natuurmonumenten in Nederland, 's-Graveland.

Sovon (1987): Atlas van de Nederlandse Vogels. Stichting Uitgeverij Sovon, Arnhem.